

ІВАН ВИРГАН: ВНУТРІШНІЙ КОНФЛІКТ ЯК СИНТЕЗ ОСОБИСТОГО ТА СУСПІЛЬНОГО

Посилення уваги до внутрішнього конфлікту, психологічних деталей, мотивів, нюансів, поведінки того чи іншого персонажа викликано тим, що через такі конфлікти ми маємо змогу простежити еволюцію, зміну характеру дійових осіб.

Поєднання образу та ліризму створює чіткий художній малюнок, ритмічну тональність та життєствердний тон. Уміння митцем гостро бачити світ, помічати найменші деталі, де буденне підноситься до рівня високого, пафосного. Життєві враження, реальні уявлення про зображуване перевтілюються у творі і стають правдивим літописом тих часів.

Здатність у маленькому, незначному, на перший погляд, побачити вічне, нетлінне, – яскравий приклад непересічного таланту І. Виргана. Його твори передають внутрішні переживання, почуття, сподівання. Концепція творів вибудовується не за принципом гучних гасел, патетичних закликів, а тихою, розміреною розмовою із уявним співбесідником. Поет у своїх творах вбачає гармонію Всесвіту у особистому щасті кожної людини, з якого потім виростає загальнолюдське щастя.

Саме через конфлікт розкриваються характери героїв, їх мотиви поведінки та почуття. Не менш проблемним питанням постає заглиблення у морально-психологічні колізії внутрішнього світу людини, її світосприймання. Через взаємодію контрастів, психологічних нюансів, негативного та позитивного полюсів конфлікту автор передає реципієнту своєрідний код до осмислення твору як на рівні тексту, так і на рівні метатексту.

Пропонований проблемний спектр зумовлює актуальність поданої розвідки. Дане дослідження передбачає вирішення таких завдань: з'ясувати специфіку внутрішнього конфлікту; проаналізувати збірки І. Виргана "Щастя-доля" та "Поворот сонця на літо" у контексті впливу конфлікту на канву твору; визначення художнього образу як домінати у розкритті конфлікту.

У збірках поезій "Поворот сонця на літо" І. Вирган моделює своє бачення навколишнього світу, що, звісно, визначає і природу конфліктів, а також, – громадянську позицію щодо інтерпретації складних життєвих проблем як окремої людини так і всього народу.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці, присвячені питанням внутрішнього конфлікту та ролі художнього образу у творенні характеру героя А. Погрібного, Є. Шкловський, Ю. Константинова, С. Цимбала, О. Горбунової, Л. Санова, В. Солодька, Г. Золотухіна.

В основі художніх конфліктів, які розглядаються в тому чи іншому творі, "зазвичай лежить цілий ряд суспільно значущих протиріч – соціальних, моральних, психологічних тощо" – зазначає Є. Шкловський. Тому через

категорію конфлікту можна визначити вчинки, думки, переживання героя, як причини, які породжують різноманітні наслідки в долі людей.

Конфлікт – одна із рухливих, постійно змінювана, тонко реагуючих змін у житті, категорія сучасної літератури [6, с. 7]. Художній конфлікт виконує з'єднуючу роль між протиріччями, які є в дійсності, та їх втіленням у мистецтві.

Літературна спадщина Івана Виргана є тим згустком, насамперед, внутрішніх конфліктів, де перемижується і особисте, і суспільне, де емоційні та психологічні рефлексії особливо виразно проявляються. І тут ми можемо спостерігати не стільки наявний, відкритий конфлікт, скільки закритий, внутрішній.

У збірці "Щастя-доля" І. Вирган розвиває тему мирної праці, села, щастя, ідею конкордизму. В уяві поета – це гармонійне єднання з природою, духовна та душевна краса людини, її висока моральність та незламний дух.

Поєднання особистого та суспільного – одна із відмінних ознак творчості І. Виргана. Його ліричні герої не мислять свого щастя без всезагального благополуччя, достатку: "Благословенна Дніпрова долина:/ Шумкі поля і гомінкі гаї,/ Дуби й калина, грози й солов'ї,/ І кожний квіт, і кожна бадилина!/ А поїздів текуча бистрина!/ А невичерпні скарби глибочини!/ А Дніпрельстану велич осяйна!/ Благословенна ти, моя вітчизно,/ Радянська Україно весняна!" [2, с. 7]. Поет опоетизовує щастя бути разом, пліч-о-пліч, у цьому вбачає свою та народну долю, з цим пов'язує майбутнє. Підтвердженням цієї тези слугує вірш "Сад", де образ саду подається як збірний образ могутності та краси об'єднання, гуртування людей задля досягнення мети.

Живі, яскраві, колоритні образи І. Виргана постають перед читачем так реалістично, що стирається межа між вимислом та дійсністю. Тут буде доречно послатися на Фрейда, на його думку про те, що митець думає та любить, пишеться легко та яскраво, тонко та різнобарвною. Автор з доброю іронією передає минулі традиції та уклад сільського життя на протигагу геть вимученому та сухому констатуванню звершень комуністичного будівництва. Тобто, те що було глибоко заховано у підсвідомості митця, часто-густо виринали у поезії, наприклад у "Весняних картинах". Тут чітко простежується внутрішній конфлікт. Трагізм особистості поета полягав у невідповідності дійсності та мрій. Але це він усвідомить у своєму житті пізніше, коли настане прозріння і він напише у своєму зошиті розпачливі рядки: "О, як же ви мене обдурили! Я в усе повірив..." [3, с. 2]

Ще один вірш "Щастя-доля" є одним із шедеврів в українській літературі. Поезія прекрасно ілюструє поєднання суспільного та особистого щастя: "Знов і знов безсмертною була ти,/ Щоб любити землю у цвіту,/ Брати льон, підпалювать палати,/ Мріяти про долю золоту./ Ти стояла разом із братами/ У огні Жовтневих барикад,/ Щоб не повертатися назад,/ Щоб цвіла земля оця садами,/ Щоб співав пісні про тебе я,/ Катерино, радосте моя!" [2, с. 22].

У збірці "Щастя-доля" з'являється знакова для поета поема "Оповідання про смерть діда Охрома". Пізніше він буде переробляти її неодноразово: починаючи від назви та закінчуючи структурою та мовою. Треба відзначити саме вирганівський стиль і його трепетне відношення до трудівників землі, до селян, до життя, автор добирає точні образи, епітети, подає контрастні картини природи та стану людської душі. Разом з тим, ятут поет утверджує і свою філософську думку про сенс людського життя, про те, що смерть не йде сама по собі, а несе оновлення та продовження життя, циклічність буття продовжується наступними поколіннями. Схема "смерть – життя, життя – смерть" набуває сакрального значення, вічного протистояння, де людина і вічність близько і в той же час далеко одна від одної.

Слід звернути особливу увагу також і на вірш І. Виргана "Завтра зрана вийду до криниці". Це своєрідне кредо поета, одкровення перед читачем, яке черпається у невмирущості природних сил, які наснажують митця, слугуючи і розрадою, і втіхою, і тривогою, і надією: "Завтра зрана вийду до криниці,/ Непочатої води нап'юсь,/ Уклонюся, як сестрі, зірниці,/ Сонцеві, як братові, вклонюсь" [2, с. 51].

Отже, у творчості І. Виргана, починаючи з першої збірки простежується заглибленість у деталі, багатство варіацій та нюансів образів, які йому були близькі – сільське буття, мікро- та макрокосмос людини.

У 1947 році виходить збірка "Поворот сонця на літо". За словами Н. Вергун, – доньки І. Виргана, – це базова, одна з найвизначніших збірок поета, оскільки в ній зібрано найкращі твори митця. До цієї збірки він неодноразово повертався, переробляв вірші, вдосконалював та відшліфовував кожне слово, кожену строфу.

Особлива ця збірка тим, що, по-перше, вийшла через тривалий час, дев'ять років, оскільки у 1940 році І. Вирган був заарештований за наклепницьким доносом та відісланий у далекий Сибір. По-друге, певний час після арешту його книжки не друкували. По-третє, І. Вирган у 1944 році йде на фронт. І найголовніше: після цієї збірки виходить розгромна стаття Жаданова Л. та Мілявського Б., в якій автори наголошують на "порочності" та "вредності" збірки письменника, на "рецидивах буржуазно-націоналістичних поглядів" поета, хибному філософському світобаченні. Мине час і критики будуть говорити зовсім по-іншому про цю збірку: про її яскраво виражений національний український дух та масштабне бачення поетом зв'язку людини із Всесвітом.

Всі ці чинники загальмували творчу працю поета, але, не зважаючи на життєві обставини, це не вибило його з колії. Він ще завзятіше, наполегливіше та талановитіше почав працювати над своїми творами. При цьому не розтратив душевного тепла, дитячої наївності та допитливості, доброти та ніжності, віри у людей та суспільство.

У збірці "Поворот сонця на літо" читач відкриває для себе зовсім іншого І. Виргана: його поезії стали ще більш художньо вивіреними та наповненими внутрішнім сяйвом, у творах звучить правда життя, вони пройняті автобіографічними чинниками, позначені власними

переживаннями, та наповнені внутрішніми протиріччями та тривогами, талант поета тут з найбільшою переконливою силою виявляється у щемливо-дбайливому, щирому ставленні до життя у всіх його проявах.

Ця збірка чесно й відверто свідчила про соціальний та психологічний стан людини у післявоєнний період, оскільки на тлі героїчних та оптимістичних картин воєнних подій, – зображувати наслідки трагедії війни було заборонено, тим паче, копатися у причинах та наслідках війни. В. Солодько зазначав: збільшується вага “асоціативно-часових навантажень, конфліктів пам’яті, відповідальності перед загиблими”, що це стає критерієм і сьогодишнього мирного життя” [4, с. 15], і критерієм утвердження гуманістичної правди у творах української літератури. Але проблема історичної пам’яті, прагнення не забути, не розгубити здобутий досвід постає у цей час в усій українській поезії, і, зокрема, і у творчості І. Виргана, і як вірно зазначає В. Солодько, у просторі творів.

І. Виргана цікавив насамперед внутрішній стан людей, які пережили страшну війну. У вірші-мініатюрі ”Остався безлітній сивий дід“ автор передає весь розпач, біль та трагічність ситуації, коли багатьом сім’ям не було, де жити, чим харчуватись, та найбільше горе, – втрата найрідніших та найближчих людей. Поет загострює свою увагу саме на цьому факті, передаючи історію однієї сім’ї, як ціле життя народу.

І. Вирган, продовжуючи воєнну тематику, пише прекрасні, сповнені теплоти та ліризму, вірші ”Слава бійця“, ”Темно і тихо в землянці“, ”У таборі смерті“, де реалізує свої філософські роздуми про життя та смерть, добро та зло, вічність та швидкоплинність часу: ”Але яка ще вища честь/ В житті людини єсть?/ Колись усохне вербка та,/ Зело поодцвіта,/ Не стане в небі тих хмарок/ І висохне струмок,/ А славі чесного бійця/ Ні краю, ні кінця...“ [1, с. 10].

З трепетом та ласкавістю, підсилюючи враження добром здрібніло-пестливих слів ”клубочок“, ”горщечок“, ”черепочок“, ”кожушок“, І. Вирган створює проникливу поезію про маленьку дівчинку (”Темно і тихо в землянці“), яка чекає свого татка-солдата. Зворушлива сцена дитячого очікування та мрія про сонце переповнюють читача та викликають почуття співпереживання та співучасті у долі героїні вірша: ”Спросоння скригнули двері,/ Додолу упав клубочок.../Де взявся жовтий метелик/ І всівся на черепочок./ З клубочка зробився котик,/ З колушка стало дівчатко:/ Стоїть серед хати і плаче –/ Знову приснився татко“ [1, с. 12].

Пейзажні шедеври І. Виргана –виграють сонцем, виблискують та переливаються, перетворюючись у яскраві природні ландшафти та опуклі, скульптурні, різьблені картини, які захоплюють та чарують з перших рядків. Вміння у маленькому, локальному побачити неосяжно велике – головна ознака найвищої майстерності поета.

І. Вирган надає природі надзвичайних рис – вона постає живою істотою, яка дихає, живе, відчуває, говорить, її життя, настрої – це вияв народної душі, естетичне сприйняття рідної землі.

Окремою темою постає проблема зображення жіночих образів, матері, сестри, доньки, коханої Катерини, які увиразнюються мовними засобами (епітетами, порівняннями), схвильовано-лагідним тоном. Материнське щастя, ніжність поет змальовує високим ідилічним тоном, світ наповнюється звуками солов'їного співу, бринінням струмочка, тихим дзвоном роси.

Образ матері для митця – це образ святої, яку він підносить на найвищий п'єдестал. Вирганові жінки постають у творах уособленням краси, працьовитості та доброти.

Вкраплення у поезіях застарілих слів та фольклоризму у поєднанні з виргановими образами та словоутворами, на наш погляд, є тою родзинкою, яка вирізняє його від усіх інших поетів та письменників. Ми не згодні з тими критиками, які хулили І. Виргана за те, що він так і не зміг забути свої українські корені, традиції, мовне багатство, українське єство. Тому можемо сказати, що внутрішнє поетове “Я”, – постійно знаходилось у конфліктних ситуативних диспозиціях із зовнішнім світом “Я” поточного суперечливого земного життя, яке він завжди хотів бачити щасливим, бо дійсно, сила художника полягає “в його умінні засобами свого мистецтва передбачити та пояснити конфлікт, показати його витoki у поглядах, навичках та внутрішній цілеспрямованості людей. Природно, що конфлікт притягує до себе художника перш за все тому, що у конфлікті виразніше за все виявляють себе правда відношень між людьми, сенс всього, що робиться людьми, сама сутність їх внутрішнього життя” [5, с. 294].

Таким чином, у збірках поезій ”Поворот сонця на літо“ І. Вирган моделює своє бачення навколишнього світу, що, звісно, визначає і природу конфліктів, а також, – громадянську позицію щодо інтерпретації складних життєвих проблем як окремої людини так і всього народу.

Отже, проаналізувавши збірки ”Щастя-доля“ та ”Поворот сонця на літо“ І. Виргана у контексті впливу конфлікту на канву твору та визначивши художній образ як домінуючий структурант, ми дійшли до висновку, що внутрішній конфлікт – це невід'ємний складовий концепт художнього твору.

Література

1. Вирган І. О. Зошит №45 / І. О. Вирган / Архів харківського літературного музею. – Вст. 15787. РП – 1540. – Харків, 1966 р. – с. 2.
2. Вирган І. О. Поворот сонця на літо. Поезії / І. О. Вирган. – Х.: Харк. кн.-газ. вид., 1947. – 64 с.
3. Вирган І. Щастя-доля. Вірші / І. Вирган. – К.: Держлітвидав, 1938. – 88 с.
4. Солодько В. П. Утвердження запереченням: Характер конфлікту у сучасній військовій прозі / В. П. Солодько // Радянське літературознавство. – 1985. – № 12. – С. 14 – 19.
5. Цимбал С. Сила и правда характера / С. Цимбал – В кн.: Ленинградский альманах. – Кн. 9. – Л., 1954. – С. 292 – 299.
6. Шкловский Е. А. К методологии анализа художественного конфликта // Науч. докл. высш. шк. филол. науки. – 1983. – № 2. – С. 17 – 21.

Анотація

Повар М. "Іван Вирган: внутрішній конфлікт як синтез особистого та суспільного"

У статті простежуються витoki конфліктних колізій у творах І. Виргана. Аналіз віршів показав, що у поезіях митця домінує внутрішній конфлікт із заглибленістю у психологічний стан людини. Особисте переплітається із суспільним, буденне переростає у вічне. У збірках "Щастя-доля" та "Поворот сонця на літо" філософське осмислення буття відбувається через локальні, непомітні, буденні речі, з яких, звісно, й складається життя людини.

Ключові слова: внутрішній конфлікт, художній образ, синтез особистого та суспільного, психологізм.

Аннотация

Повар М. "Иван Вырган: внутренний конфликт как синтез личного и общественного"

В статье прослеживаются истоки конфликтных коллизий в произведениях И. Выргана. Анализ стихотворений показал, что в поэзиях художника доминирует внутренний конфликт из углубленностью в психологическое состояние человека. Личное переплетается с общественным, будничное перерастает в вечное. В сборниках "Щастя-доля" та "Поворот сонця на літо" философское осмысление бытия происходит через локальные, незаметные, будничные вещи, из каторых, конечно, и складывается жизнь человека.

Ключевые слова: внутренний конфликт, художественный образ, синтез личного и общественного, психологизм.

Summary

Povar M. "Ivan Vyrgan: the internal conflict as personal and public synthesis"

In this article backgrounds of conflict collisions are retraced in I. Vyrgana's works. The analysis of poems has shown that in his poetries the internal conflict with depth in a psychological condition of the person is dominated. Personal intertwines with public, everyday overgrown in the eternal. In collections "Shchastja-dolya" (Happiness and fortune) and "Turn of the sun on summer" the philosophical comprehension of life occurs through local, imperceptible, everyday things, from which, of course, human life is formed.

Keywords: the internal conflict, an artistic image, personal and public synthesis, psychological analysis.